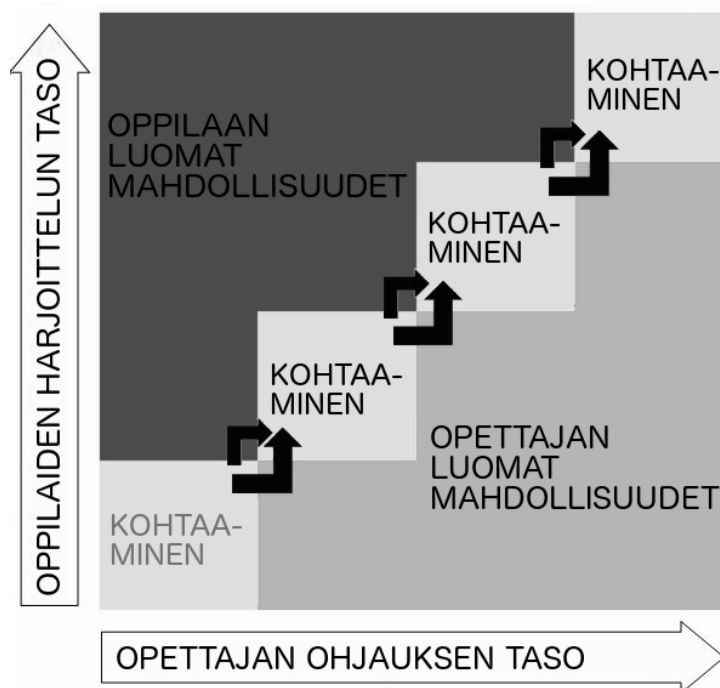

Millaisia mahdollisuuksia ja kohtaamisia opetuksestasi löytyy?

Mahdollisuudet ja kohtaamiset ohjausvuorovaikutuksen ydinelementteinä

Väitöskirjatutkimuksessani onnistuneeksi ohjaukseksi määriteltiin aikaisemman tutkimuksen pohjalta sellainen opettajan ohjaus, joka on huolellisesti yhteensovitettu oppilaan oppimiseen siten, että hän voi saavuttaa korkeamman tason tavoitteita kuin ilman ohjausta. Tällainen määritelmä asettaa keskiöön samanaikaisen opettajan ohjauksen ja oppilaan oppimisen tarkastelun, jotta voidaan selvittää yhteensovittumisen onnistumista. Ytimeen nousevat tällöin opettajan ja oppilaan välille rakentuvat mahdollisuudet ja kohtaamiset, joita kuvataan kuviossa 1. Mahdollisuuksilla tarkoitetaan tässä tilanteita, jossa toinen vuorovaikutuksen osallistujista – opettaja tai oppilas – osallistuu korkeammalla tasolla kuin toinen. Kohtaamisilla taas tarkoitetaan tilanteita, joissa molemmat vuorovaikutuksen osallistujista osallistuvat samalla tasolla.

Kuvio 1. Opettajan ohjauksen ja oppilaiden harjoittelun dynaaminen yhteensovittuminen

Tutkimuksessani kehitimme onnistuneen ohjausvuorovaikutuksen mallin, jossa tarkastellaan vuorovaikutuksen etenemistä pitkäkestoisten oppimisprosessien aikana. Onnistuneen vuorovaikutuksen aikana opettaja luo uuden oppimisen mahdollisuuksia, kun hänen ohjauksensa kohdistuu oppimistavoitteiden suunnassa korkeampaa taitotasoa edellyttäviin asioihin kuin oppilaan sen hetkinen itsenäinen harjoittelu. Näiden opettajan luomien mahdollisuuksien pyrkimyksenä on luoda oppimistavoitteiden mukaisia kohtaamisia opettajan ohjauksen ja oppilaan harjoittelun välillä tällä korkeammalla tasolla. Kun kohtaamisia tietyllä taitotasolla saavutetaan toistuvasti, opettaja häivyttää ohjausta tällä oppilaan itsenäisen hallinnan tasoksi muuttuneella tasolla ja vahvistaa mahdollisuuksia korkeammalla tasolla saavuttaakseen taas uusia kohtaamisia tällä korkeammalla tasolla. Kun taas oppilas luo mahdollisuuksia oppimistavoitteiden suunnassa osallistumalla korkeammalla tasolla kuin opettajan sen hetkinen ohjaus, taitava opettaja tarttuu näihin oppilaan luomiin mahdollisuuksiin ja alkaa ohjata tällä korkeammalla tasolla saavuttaakseen jälleen kohtaamisia tällä korkeammalla tasolla ohjauksen ja harjoittelun välillä.

Onnistuneen ohjausvuorovaikutuksen mallissamme opettajan ja oppilaan luomat mahdollisuudet sekä kohtaamiset yhdessä toimivat oppimisen moottoreina kehittäen oppilaan osaamista jatkuvasti kohti uusia oppimistavoitteita. Kohtaamiset ovat keskeisiä onnistumisen kokemuksen rakentajia ja tarjoavat aikaa taitojen sujuvoitumiseen ja vakiintumiseen. Mahdollisuudet taas pyrkivät kaasuttamaan oppimista jatkuvasti uusille tasoille.

Ohjauksen kehittämistä yhteistyössä opettajien kanssa

Usein koululuokissa on oppilaita, joille oppiminen on selvästi hitaampaa ja vaivalloisempaa kuin muille luokan oppilaille. Näiden oppimisvaikeusoppilaiden oppimisen tukeminen haastaa opettajaa jatkuvasti kehittämään ammatillista osaamistaan, mutta myös onnistuessaan tarjoaa opettajalle monia ilon aiheita. Väitöskirjatutkimuksessani olen keskittynyt yhteistyössä opettajien kanssa edistämään juuri oppimisvaikeusoppilaiden oppimista. Yhteinen sisukas ponnistelu näiden oppilaiden ohjauksen ja oppimisympäristöjen kehittämiseksi on erittäin tärkeää. Tällöin pyrkimyksenä ovat eriarvoisuuden ja syrjäytyneisyyden vähentäminen sekä tasa-arvoisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen – suomalaisen opetuksen laatua keskeisesti määrittävät tavoitteet. Opetuksen laadun parantamiseksi väitöskirjani syventää ymmärrystä opettajan ja oppilaan välille rakentuvan vuorovaikutuksen, oppimisen ja oppimisympäristön kehityksellistä dynamiikasta. Väitöskirjani pyrkii myös lisäämään oppimisen onnistunutta ohjaamista tutkimalla opettajien ammatillista kehittymistä ohjausvuorovaikutuksen toteuttamisessa.

Pitkäkestoisia opetuskokeiluja vuorovaikutteisessa oppimisympäristössä

Toteutimme yhdessä ohjaustaitojensa kehittämiseksi innostuneiden, kokeneiden opettajien kanssa pitkäkestoisia luetun ymmärtämisen kehittämiseen tähtäviä opetuskokeiluja, joissa hyödynnettiin kehittämäämme vuorovaikutusta tukevaa oppimisympäristöä. Keskityimme juuri näihin vaativiin ymmärtämistaitoihin, jotta jokainen oppilas voisi kehittää myöhemmässä arki-, opiskelu- ja työelämässä oleellisia taitoja. Koska usein isoissa ryhmissä kaikkien oppilaiden tukeminen on haastavaa, ohjaus toteutettiin pienryhmissä, joissa opettaja ohjasi kolmea oppilasta kerrallaan lukukauden ajan. Opetuskokeiluihin osallistuvat oppilaat olivat kymmenvuotiaita, joiden laajamittaisten testausten perusteella ennakoitiin hyötyvän luetun ymmärtämistaitojen tehostetusta harjoittelusta.

Kaikki opetuskokeilun oppitunnit videoitiin, jotta voitiin tarkastella opettajan ja oppilaiden välillä opetuskokeilujen aikana rakentuvaa vuorovaikutusta. Lisäksi videoita käytettiin opettajien ammatillisen kehityksen tukena siten, että opetuskokeilujen aikaisissa työnohjaustapaamisissa kunkin ryhmän videoilla havaituista ohjauksen onnistumisista ja haasteista keskusteltiin opettajien kanssa. Kehittämiemme analyysimenetelmien avulla tutkimme tarkempaan tarkasteluun valituilta videoilta erityisesti opettajien herkkyyttä ja joustavuutta sovittaa ohjaustaan oppilaiden oppimistarpeisiin pitkäkestoisten vuorovaikutusprosessien aikana.

Ohjausvuorovaikutuksen haasteita

Väitöstutkimukseni tulokset selkeästi osoittivat opettajan ohjauksen ja vuorovaikutteisten oppimisympäristöjen voiman oppilaiden taitojen tukemisessa. Ohjausresurssien suuntaaminen oppimisvaikeusoppilaiden tukemiseen siis ehdottomasti kannattaa! Väitöstutkimukseni paljasti kuitenkin myös haasteita oppilaiden taitojen tukemisessa. Onnistuneen ohjausvuorovaikutuksen mallimme perusteella oletimme, että monimutkaisten taitojen oppimiseen tähtävään

vuorovaikutuksen tulisi painottua tai ainakin vähitellen pitkäkestoisten prosessien aikana siirtyä yhä enemmän korkeille, perusosaamisen päälle rakentuville tasoille. Keskeisimpänä haasteena kuitenkin oli, että opettajan ja oppilaiden kohtaamiset samalla alhaisella tasolla olivat koko opetuskokeilujen ajan liian tyypillisiä ja kohtaamiset samalla korkealla tasolla liian harvinaisia. Toivoimme, että opetuskokeilujen aikana kohtaamiset samalla korkealla tasolla lisääntyisivät ja kohtaamiset samalla matalalla tasolla vähenisivät. Valitettavasti kuitenkin kohtaamisissa ei tapahtunut oppimistavoitteiden suuntaista edistystä opetuskokeilujen aikana.

Lupaavinta, mutta valitettavasti usein toteutumatta jäänyttä oppimispotentiaalia ohjausvuorovaikutuksissa ilmeni kun opettaja tai oppilaat loivat mahdollisuuksia osallistumalla toista vuorovaikutukseen osallistujaa korkeammalla tasolla. Toivoimme, että opetuskokeilujen aikana erityisesti opettajan luomat mahdollisuudet lisääntyisivät. Kuitenkin opettajilla oli haasteita lisätä luomiaan korkeatasoisia mahdollisuuksia. Sen sijaan mukava yllätys oli, että oppilaiden luomat korkeatasoiset mahdollisuudet lisääntyivät opetuskokeilujen aikana. Valitettavasti opettajat eivät kuitenkaan joustavasti tarttuneet oppilaiden parempaan valmiuteen korkeatasoisiin osallistumisiin.

Opetuskokeiluissamme kohtaamiset alhaisella taitotasolla tarkoittivat, että ohjausvuorovaikutus keskittyi lukutaidon tarkkuuden ja sujuvuuden harjoitteluun vaativamman luetun ymmärtämisen harjoitteluun jäädessä vähemmälle. Mahdollisuuksiin liittyvän potentiaalın hyödyntämättä jääminen tarkoitti, että opettajat eivät lisänneet mahdollisuuksia luetun ymmärtämisen harjoitteluun, vaikka oppilaat vähitellen loivat aikaisempaa enemmän mahdollisuuksia tällaiseen vaativampaan harjoitteluun siirtymiseksi. Tämä oli harmillista, sillä opetuskokeiluihin valittujen oppilaiden oppimistarpeet liittyivät erityisesti luetun ymmärtämiseen eikä vaativien taitojen kehittymistä voida odottaa, jos niitä ei vahvasti tueta.

Kohti onnistunutta ohjausvuorovaikutusta

Väitöskirjani tulosten perusteella korostuu tarve panostaa opettajien vuorovaikutustaitojen jatkuvaan tukemiseen ja harjoitteluun opettajien perus- ja täydennyskoulutuksissa. Tämä edellyttää selkeiden vuorovaikutustaitoihin liittyvien kehitystavoitteiden asettamista ja niiden saavuttamisen huolellista seuranta koulutuksen aikana ja jälkeen, osana jatkuvaa ammattitaidon kehittämistä. Erityisen hyödylliseksi on osoittautunut vuorovaikutustilanteista toistuvasti kuvattujen videoiden käyttäminen ammatillisen kehittymisen tukena siten, että kasvatustieteellisten periaatteiden toteutumisesta voidaan keskustella oman ohjausvuorovaikutuksen pohjalta. Toivottavasti jonain päivänä opettajien koulutus teoreettisten ideoiden käytäntöön soveltamisessa on niin onnistunutta, että opettajat vähentävät turvallista alhaisen vaatimustason vuorovaikutusta ja rohkeasti alkavat haastaa kaikkia oppilaitaan kohti korkeatasoista osaamista.

Tutkimukseeni osallistuneille kokeneille opettajille haastavin vuorovaikutustaito oli oppilaiden luomiin mahdollisuuksiin tarttuminen tavalla, joka syventäisi heidän ymmärrystään keskeisiin oppimistavoitteisiin liittyvistä ilmiöistä. Kuitenkin onnistuakseen oppimista tukevan vuorovaikutuksen rakentamisessa opettajien tulisi herkästi havainnoida ja joustavasti jatkaa oppilaiden luomia mahdollisuuksia. Vuorovaikutustaitojen kehittämisessä oppilaan luomien mahdollisuuksien huomaaminen ja niihin tarttuminen oppimistavoitteiden edellyttämällä tavalla kannattaakin siis asettaa suurennuslasin alle.

Tutkimukseni perusteella korostui myös tarve vahvistaa opettajien taitoja sisukkaasti tukea oppilaita luomiinsa korkeatasoisiin mahdollisuuksiin tarttumisessa. Oppimisvaikeusoppilailta opettajan luoma yksittäinen mahdollisuus saattoi mennä ohi, mutta aineistostamme löytyvien

sisukkaampaa yrittämistä kuvaavien vuorovaikutushetkien avulla voidaan huomata, että opettajan ponnistelut usein palkittiin, jos hän jaksoi jatkaa luetun ymmärtämistaitojen tukemista siitä huolimatta, että lasten oivallukset välillä vaativat pitkäjänteistä ja moniulotteista tukea. Erityisesti opettajan motivointi ja kannustus usein merkittäväällä tavalla auttoivat oppilaita tarttumaan uuden oppimisen mahdollisuuksiin.

Tulosteni perusteella pitää huolellisesti harkita, miten käytetään optimaalisesti ne vähäiset, mutta ainutlaatuisen merkitykselliset resurssit, joka ovat käytettävissä oppimisvaikeusoppilaiden tukemiseen. Jotta opettaja voisi isoissakin ryhmissä mahdollisimman hyvin tukea kaikkia oppilaita, tulee painopistettä siirtää kaikille samanlaisena tarjoiltavasta opetuksesta pienryhmämuotoiseen pitkäjänteiseen työskentelyyn, jossa opettaja jatkuvasti havainnoi ja tarpeen mukaan tukee ryhmien ja yksilöiden työskentelyä. Jotta ohjaus kohtaisi oppilaan tarpeet, opettajan pitää tarkkaan ymmärtää askeleet, joista oppimistavoitteiden mukaiset taidot rakentuvat sekä moniulotteinen tuki, jolla harjoittelua kullakin askeleella onnistuneesti ohjataan.

Uusia tuen elementtejä mukaan

Isoissa ryhmissä onnistunut ohjausvuorovaikutus edellyttää, että opettajan tuen lisäksi muita tuen elementtejä integroidaan mahdollisimman tehokkaasti mukaan. Erityisen kiinnostavalta vaikuttavat mahdollisuudet hyödyntää vertaistukea ja erilaisia oppilaan tarpeisiin joustavasti vastaavia oppimisympäristöjä aikaisempaa enemmän. Tämä edellyttää opettajalta tukea oppilaiden yhteistyötaitojen harjoittelulle sekä ammattitaitoa kullekin oppilaalle toimivien oppimisympäristöjen valinnassa ja kehittämisessä.

Koska usein isoissa ryhmissä opettajan resurssit oppilaiden yksilölliseen tukeen ovat rajalliset, opettajan mahdollisuudet sujuvaan yhteistyöhön kouluyhteisön moniammatillisissa tiimeissä sekä huoltajien kanssa ovat tärkeitä opettajan jaksamista tukevia voimavaroja. Yhteistyön onnistuminen edellyttää, että jokainen yhteistyön osapuoli tietää oman roolinsa ja kantaa vastuunsa osuudestaan oppilaan tukemisessa. Parhaimmillaan toimiva työjako auttaa opettajaa merkittävästi oppimisvaikeusoppilaiden pitkäjänteisessä tukemisessa siten, että opettaja voi olla tyytyväinen opetuksestaan löytyviin mahdollisuuksiin ja kohtaamisiin jokaisen oppilaansa näkökulmasta.